

problemy EKOLOGII

ISSN 1427-3381

2

2008

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TO OBOWIĄZEK NASZEJ CYWILIZACJI

Szanowni Czytelnicy,

na przełomie roku dokonaliśmy zmiany drukarni. Towarzyszyły temu pewne problemy organizacyjno-techniczne, które spowodowały opóźnienie w ukazaniu się numeru 1/2008 i tego numeru Czasopisma. Mamy nadzieję na ich szybkie usunięcie i, jak dotychczas, na terminowe ukazywanie się Czasopisma. To opóźnienie wynagrodzi Państwu zestaw interesujących publikacji. Zgodnie bowiem z wcześniejszą zapowiedzią, dzięki życzliwej i merytorycznej współpracy z organizatorem Konferencji P. prof. dr. hab. arch. J.K. Lenartowiczem oraz recenzentem P. prof. dr. hab. arch. K. Gasidło przedstawiamy plan niezwykle interesującej Konferencji: "Regentif - Rewitalizacja miast poprzez regenerację terenów poprzemysłowych: innowacja i dobra praktyka". Gorąco polecam.

Zbigniew Jan Gurgul
redaktor naczelny

Mysłowice, kwiecień 2008

Wytyczne dla Autorów

□ Zgodnie z celami naszego Czasopisma prosimy Autorów nadsyłanych artykułów o zwrócenie szczególnej uwagi na całościową ocenę oddziaływań na środowisko w kontekście opisywanego „problemu” z perspektywy zrównoważonego rozwoju. Należy opisywać skutki wynikające z omawianego „problemu” od strony prawnej, ekonomicznej, ekologicznej, etycznej czy społecznej.

Artykuły nie uwzględniające powyższych wymagań będą zwracane Autorom do uzupełnienia.

□ Atrykuł powinien być oryginalnym dziełem autora. Nie powinien być publikowany ani proponowany innym czasopismom.

□ Artykuł może być napisany w j. angielskim, jest wtedy wymagane streszczenie w j. polskim ok. 1.0 s. i w j. ang. ok. 0.5 s.

□ Objętość artykułu nie powinna przekraczać 10-12 stron maszynopisu.

□ Do redakcji powinna być dostarczona CD lub dyskietka (z podaniem edytora) z wydrukiem, który jest traktowany jako oryginalny.

□ Tytuł artykułu powinien być hasłowy, krótki, ujmujący lakonicznie treść artykułu.

□ Wzory są elementem tekstu. Należy je oznaczać kolejnym numerem. Litery greckie należy opisywać słownie na marginesie oryginału. W celu uniknięcia wątpliwości należy podać litery duże i małe, „a” lub „zero” oraz litery we frakcjach górnych i dolnych, tzn. w potęgach lub indeksach. Należy unikać indeksów 2-piętrowych.

□ Ilustracje mogą mieć postać fotografii, rysunku lub wydruku. Na odwrocie należy opisać: nazwisko autora, pierwsze słowa artykułu i kolejny numer (np. rys. 5).

□ Na marginesie maszynopisu (wydruku) należy zaznaczyć miejsce, gdzie w tekście powołano się na dany rysunek.

• Rysunki na nośnikach elektronicznych muszą być wykonane w programie Corel Draw lub TIFF, JPEG.

□ Podpisy pod rysunkami (fotografiami i wydrukami) należy wykonać na odrębnej stronie maszynopisu. Powinny one zawierać po skrócie „Rys.” kolejny numer rysunku, fotografii lub wydruku, tytuł rysunku, a następnie objaśnienia stosowanych na nim oznaczeń.

□ Tabele powinny być proste i przejrzyste. Tytuł tabeli należy zacząć od kolejnego numeru (np. Tab. 1.) i umieścić nad główką tabeli. W główce tabeli w poszczególnych rubrykach należy podać w górze tytuł rubryki, u dołu symbol lub jednostkę w układzie SI. Nie używać skrótów.

□ Przypisy uzupełniające lub wyjaśniające tekst podstawowy powinny być napisane na dole strony z tekstem, do którego się odnoszą i oznaczone we frakcji górnej, np.1).

□ W wykazie LITERATURA, zamieszczanym na końcu artykułu, należy podać źródła bibliograficzne ponumerowane kolejnymi liczbami arabskimi odpowiadającymi kolejności powołań w tekście:

• dla książek: [nr kolejny w nawiasie kwadratowym], nazwisko i pierwszą literę imienia: tytuł, wydawnictwo, miejsce wydania, rok wydania,

• dla czasopism: [1] nazwisko i pierwszą literę imienia: tytuł artykułu, tytuł czasopisma, numer i rok czasopisma, rok wydania.

Pozycje literatury, na które nie ma powołań w tekście zostaną wykreślone.

□ Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie, składające się z imienia i nazwiska autora, tytułu oraz co najmniej 0.5 do 1.0 str. maszynopisu omówienia artykułu. Pożądane są też tłumaczenia na język angielski.

□ Po wydrukowaniu artykułu, każdy autor otrzymuje bezpłatnie jeden egzemplarz autorski czasopisma.

Redakcja

problemy
EKOLOGII

Wydawcy:
Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna
im. Kardynała Augusta Hlonda
ul. Powstańców 19, 41-400 Mysłowice
tel./fax 225-38-73, wew 223
NIP 222-00-41-628
e-mail: rektorat@wsew.edu.pl
www.wsew.edu.pl
ING BS VII O. Katowice
70 1050 1214 1000 0022 2248 7486
Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji
ul. A. Frycza Modrzewskiego 12, 41-907 Bytom,
tel. 387-53-61, fax 286-02-38
Skład i druk:
Agencja Wydawniczo-Reklamowa Omnidium
ul. Hławicki 10a/2, 43-400 Cieszyń
tel. (032) 793 45 60, biuro@omn.com.pl
www.omn.com.pl

- Artykuły są recenzowane
- Opinie zawarte w artykułach nie zawsze są podzielane przez Redakcję
- Artykułów nie zamówionych Redakcja nie zwraca
- Artykuły podlegają opracowaniu redakcyjnemu i merytorycznemu
- Redakcja nie odpowiada za treść ogłoszeń reklamowych
- Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedrukowywanie materiałów lub ich części tylko za pisemną zgodą Redakcji
- Reklamacje dot. dostawy prenumerowanych egzemplarzy będą uwzględniane do 4. miesiąca od daty ukazania się danego numeru

CENNIK POWIERZCHNI REKLAMOWEJ W „PROBLEMACH EKOLOGII”

Okładka	PEŁNY KOLOR		JEDEN KOLOR	
	M1	M2	M1	M2
II	1 500,00	1 000,00	1 000,00	600,00
III	1 800,00	1 200,00	1 200,00	700,00
IV	2 000,00	1 400,00	1 400,00	800,00

WKŁADKA ŚRODKOWA	PEŁNY KOLOR		JEDEN KOLOR	
	M1 = A4	M2 = A5	M1 = A4	M2 = A5
MODUŁ – M1 = A4	1 400,00	800,00		
MODUŁ – M2 = A5	1 100,00	600,00		
MODUŁ – M4 = A6	900,00	400,00		

- Zamieszczenie wkładki luzem – 900,00 zł + VAT
- Wobec stałych klientów i przy potwierdzeniach stosujemy upusty. Istnieje możliwość negocjacji ceny
- Do podanych cen należy doliczyć 22% podatku VAT
- Zamówienia reklam i prenumeraty należy przysyłać pod adres:
Redakcja „Problemy Ekologii”, GWSP,
ul. Powstańców 19, 41-400 Mysłowice,
wyrażając zgodę na wystawienie faktury bez podpisu oraz podając dane niezbędne do wystawienia faktury VAT
- NUMER KONTA ING BOE VII O. Katowice 70 1050 1214 1000 00 22 2248 7486

Nakład: 600 egz.

Cena 1 egz. - 20,00 zł z VAT,
roczna prenumerata - 120,00 zł z VAT.

ISSN 1427-3381

© Copyright by GWSP Mysłowice

wania i oceny projektów rewitalizacji może się okazać przydatna w przygotowaniu odpowiednich projektów na terenach poprzemysłowych w kontekście prac nad miejskimi programami rewitalizacji. Może to być również kolejny krok w integrowaniu narzędzi planowania przestrzennego, urbanistyki strategicznej i operacyjnej.

LITERATURA

- [1] Smyth H.: *Marketing the City: The role of flagship developments in urban regeneration*; E&FN SPON, London, New York, Tokyo, Melbourne, Madras, 1994
- [2] Schäfer R.: *Problems of urban regeneration within the policy framework* [w:] Lorens P.: *Large scale urban developments*; Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk, 2001

KRZYSZTOF M. ROSTAŃSKI

Natura modelowana — kształtowanie krajobrazu terenu poprzemysłowego w zaawansowanym stanie sukcesji

Nadawanie wartości użytkowej terenom poprzemysłowym może nie kończyć się na jednorazowym akcie zagospodarowania. Często za wstępną rekultywacją podąża kolejna zmiana, która również nie musi być ostateczna. Obiekty rekultywowane — nawet jedynie biologicznie, po pewnym czasie, niejako automatycznie, zyskują walory rekreacyjne. Może pojawić się wtedy potrzeba wydobycia i podkreślenia tych walorów, wymaga ona jednak poszanowania powstałych wartości przyrodniczych. Podobne wyzwanie pojawia się też, gdy teren zdegradowany pozostawiono na tyle długo bez ingerencji, że wystąpiły już na nim wartościowe procesy sukcesji naturalnej. Zgodnie z ideami Konwencji o Różnorodności Biologicznej jest konieczne, przy realizacji projektów zagospodarowania terenów, rozważenie wartości zastanej zieleni, możliwości zastosowania roślinności rodzimej i ewentualnych zagrożeń wynikających z zastosowania roślin obcych. Również ochrona walorów lokalnego krajobrazu, w myśl Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, wymaga rozważenia. Na tym tle konieczne wydaje się wydobycie i eksponowanie zastanych, wartościowych elementów tożsamości lokalnej. Badania społeczne wykazują bezpośredni wpływ terenów zieleni na stan psychiczny człowieka [3, s. 29–38]. Im mniejsza odległość miejsca zamieszkania od terenu zieleni, im większa jego powierzchnia, tym lepszy stan psychiczny. Powinno to w sposób bezwzględny wpływać na decyzje deweloperów i kreatorów przestrzeni.

Stosunek do walorów lokalnych

Kwestia stosunku do elementów zastanych w terenie opira-

Dr inż. K. M. Rostański — Katedra Projektowania Architektonicznego i Sztuk Pięknych, Wydział Architektury Politechniki Śląskiej

- [3] Zuziak Z.: *Strategie rewitalizacji przestrzeni śródmiejskiej*, Monografia 236, Seria Architektura, Wydawnictwa Politechniki Krakowskiej, Kraków 1998
- [4] Zuziak Z.: *Strategies for Large Scale Urban Developments — the Game between the Public and Private Sector*; [in:] Lorens P.: *Large scale urban developments*; Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2001
- [5] Zuziak Z.: *Przestrzeń publiczna — strategie budowania*, [w:] Gzell S. (red. Nauk.): *Przestrzeń publiczna jako element krystalizacji zespołów urbanistycznych*, „Urbanistyka” — Międzyuczelniane Zeszyty Naukowe 10/2005, Wydawnictwo *Urbanista*, Warszawa 2005
- [6] Zuziak Z.: *Kryteria oceny projektów rewitalizacji wspieranych z EFRR*, [w:] *Skutki przestrzenne przebudowy miast i regionów z udziałem środków unijnych — wnioski do planowania i zarządzania przestrzenią*, *Czasopismo Techniczne*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Architektura, z.12-A/2006

2. Konferencja

Regentif

cowania może przybierać formę maksymalnego zachowania, modelowania z poszanowaniem wartości, malowniczego upiększania i swobodnej kreacji.

Natura adaptowana

Paul Cooper sugeruje, że działania w krajobrazie, polegające na minimalnej ingerencji w stan zastany i maksymalnej adaptacji elementów przyrody zastanej, wywodzą się z idei „przedmiotów gotowych — ready made” [1, s. 105]. Marcel Duchamp nadawał od 1915 roku takie określenie tanim przedmiotom codziennego użytku, które po nadaniu im nazwy podnosił do rangi dzieła sztuki [7, s. 523]. Manifestował on w ten sposób sprzeciw wobec malarstwa i sztuki w jej powszechnym rozumieniu. Przykładem zachowania walorów przyrodniczych w realizacji koncepcji architektonicznej jest powszechnie znany Dom nad Wodospadem Franka Lloyd Wrighta (1937). Zrealizowano tu modernistyczną koncepcję wstawienia obiektu w kontekst krajobrazowy bez zmiany tego krajobrazu [1, s. 17–18]. Nie było tu tak zwanej zieleni projektowanej. Ian McHarg w nurcie powrotu do natury z lat 60. XX wieku popularyzował „metodę ekologiczną”, według której projektant powinien być jedynie zarządcą, a nie twórcą modelującym krajobraz [6, s. 38–43]. Szczególnie często obiekty typu Land Art wykorzystują warunki naturalne i nienaruszoną przyrodę jako tło dla swych instalacji. Susan F. Child zrealizowała ogród na Grande Island w Vermont, wstawiając w zastany teren elementy małej architektury [1, s. 105]. Służą one głównie podkreśleniu walorów naturalnej przyrody. Silnie związana z naturą jest rezydencja Brunell w Sea Ranch (Kalifornia) z 1987 roku, gdzie Obie Bowman dosłownie wtopił budynek w otaczający krajobraz, wcinając się w zbocze [1, s. 101]. Elewacje obłożono drewnem, nawiązując do charakteru okolicznej zabudowy, a na wygięty luko-

wo dach wprowadzono roślinność otaczającej dom łąki. Coraz częściej roślinność synantropijna¹⁾, wchodząca spontanicznie na tereny zniszczone działalnością człowieka, zyskuje uznanie jako wartościowy element krajobrazu. Tak jest w Parku Südgelende w Berlinie (1996), gdzie na terenach opuszczonej bocznicy kolejowej założono rezerwat ptaków. Pomiedzy gestymi zaroślami rozstawiono rustykalne elementy rzeźbiarskie związane z przeszłością miejsca.

Modelowanie z poszanowaniem wartości przyrodniczych

W tej kategorii są ujęte obiekty przekształcane świadomie przez projektantów, z zachowaniem dbałości o elementy przyrodnicze. Dbałość ta może się przejawiać reintrodukcją gatunków, które zanikły na tych terenach lub stymulowaniem naturalnej sukcesji roślin. W sąsiedztwie Millennium Dome w Londynie Michel Desvigne i Christine Dalnoky zaprojektowali na terenie poprzemysłowym park nawiązujący do idei ekologicznych [2, s. 36–45]. Po rekultywacji posadzono w 1999 roku dwanaście tysięcy drzew, które reprezentują gatunki związane z roślinnością nadrzeczną i mogłyby zasiedlić ten teren spontanicznie. W celu płynnego powiązania natury z elementami antropogenicznymi drzewa te posadzono dość sztucznie w regularnych odstępach. Wrażenie to zanika w zieleni zaprojektowanej pomiędzy blokami mieszkalnymi, na południu zespołu. Staw, naturalistyczne zarośla wierzbowe, duża liczba ptaków, dają wrażenie naturalności miejsca. Holandia jest krajem o wyjątkowej antropopresji. Realizuje się tu szereg projektów reintrodukcji roślinności naturalnej, która już dawno została wyparta [5]. Wprowadzana jest na obrzeża kanałów, dróg i do parków. W nurcie parków efemerycznych, które w swej zasadzie akceptują zmienność formy, wynikającą z procesów naturalnej sukcesji, znajduje swoje miejsce Hill Art Park w Cazenovia koło Syracuse w stanie New York [1, s. 156]. Karen McCoy na terenie dawnego kamieniołomu zaprojektowała między innymi staw ze strzałką wodną układającą się w regularny wzór. Ma to symbolizować związek swobodnej przyrody i człowieka

Rys. 1. Park Südgelende w Berlinie. Pospolita roślinność spontaniczna jako główny element parku

¹⁾ roślinność synantropijna — roślinność występująca na terenach, na których człowiek zniszczył naturalną pokrywę roślinną

wprowadzającego w nią formalne uporządkowanie. Harriet Feigenb zastosowała podobną zasadę w projekcie rekultywacji terenu kopalni odkrywkowej w Scranton w Pensylwanii [4, s. 149]. Wokół stawu, w obniżeniu pomiędzy hałdami, Feigenb posadziła w regularnych odstępach wierzby, których układ, na tle rozwijającej się tu roślinności ruderalnej²⁾, tworzy wyraźną spiralę.

Rys. 2. Park przy Millenium Dome w Londynie. Naturalistyczne założenie zieleni

W nurcie modelowania z poszanowaniem wartości mieści się zaproponowany w 2006 roku przez autora artykułu program modernizacji parku Tysiąclecia w Sosnowcu. Podkreślane są tu wartości ekologiczne i estetyczne jakie może posiadać roślinność synantropijna, która w naturalnym procesie zasiedla teren. Szczególnie jest to ważne dla miejsc takich jak powierzchnia hałdy, która zajmuje część parku. W trakcie wcześniejszej rekultywacji dosadzono tu nieco krzewów ozdobnych, głównie rokitnika, które tworzą niezależne grupy. Dosadzono tu też lipy i jarzębiny, które zasłoniły piękną panoramę. Koncepcja parku wyklucza ich zachowanie. Proponowane są tu wzory przestrzenne ze strzyżonego trawnika i roślin synantropijnych. Pozostały teren ma w dalszym ciągu podlegać naturalnej sukcesji roślin. Ewolucyjną zmienność roślinności ma podkreślać, w warstwie ideowej, zespół czasowych obiektów typu Land Art. Teren leśny poza hałdą ulega naturalnym przekształceniom w kierunku ładu lub boru. Wprowadzono tu kiedyś wiele gatunków obcych takich jak robinia, dąb czerwony, topola kanadyjska, czeremcha amerykańska, żylistek, jaśminowiec. Idea ochrony biologicznej różnorodności sugeruje stopniową ich eliminację i dosadzanie gatunków rodzimych. Mogłyby one być sadzone nawet w formie regularnych wzorów, które stopniowo ulegałyby rozmyciu dzięki sukcesji na dalsze tereny. Funkcje rekreacyjne rozmieszczono w projekcie tak, by ominąć siedliska cennych roślin. Proponowana jest ścieżka dydaktyczna eksponująca pozostałości dawnych białaszybów³⁾ — cennego elementu tożsamości miejsca.

²⁾ roślinność ruderalna — roślinność spontanicznie zasiedlająca opuszczone tereny zurbanizowane

³⁾ białaszyby — płytkie wyrobiska, w których bez koncesji wydobywano węgiel kamienny bezrobotni górnicy

Malownicze Piękno Natury

Tendencje świadomego adaptowania form naturalnych znajdujemy już w angielskich parkach krajobrazowych XVIII wieku, choć z dużym naciskiem na upiększanie przyrody zastanej. Podobne podejście do okolicznego krajobrazu cechuje obiekty z okresu XIX–wiecznych parków krajobrazowych o formach naturalistycznych. W Stanach Zjednoczonych Frederick Law Olmsted i Calvert Vaux budują w 1858 r. naturalistyczny choć stylizowany Central Park i około dziesięć lat później Brooklyn's Prospect Park [8, s. 29]. Autor artykułu zaproponował w parku Świerczewskiego w Zabrze akcenty z drzew owocowych w części leśnej. Poza funkcją estetyczną mają one dać pożywienie żyjącym tu zwierzętom. Na fragmencie będącym częścią ozdobną zrealizowano tu kompozycje z nieekspansywnych krzewów i drzew ozdobnych.

Swobodna kreacja

W architekturze bardzo częstym rozwiązaniem jest kreacja przestrzeni zgodnie z arbitralną wizją projektanta. Jest to tworzenie sztuki architektonicznej w przestrzeni. Sztuka, która w warunkach śródmiejskich, zupełnie przekształconego i zabudowanego środowiska, może odgrywać pozytywną rolę. W sytuacji rozluźnionej zabudowy czy łączności z elementami zieleni o wysokiej wartości ekologicznej staje się już nie sztuką, ale czystą sztucznością, podważającą walory rozwoju zrównoważonego.

Podsumowanie

Bez względu na przyjętą formę estetyczną obiektu zawsze

istnieje możliwość włączenia roślinności rodzimej do jego kompozycji. Omówione przykłady sugerują, że jest to możliwe nawet w centrach miast. Powinno to stawać się wręcz elementem codziennej praktyki projektowej a nie tylko rodzajem mody na ekologię. Jeżeli nauczymy się żyć z rodzimą przyrodą wokół nas, na pewno wpłynie to pozytywnie na nasz stan psychofizyczny, a i krajobraz wokół nas nabierze wyjątkowych cech zgodnie z Konwencją o Różnorodności Biologicznej oraz Europejską Konwencją Krajobrazową.

LITERATURA

- [1] Cooper P.: Gardens without boundaries. Mitchell Beazley, Londyn 2003
- [2] Donadieu P.: Landscape Urbanism in Europe: From Brownfields to Sustainable 2006 Urban Development. *JoLA Journal of Landscape Architecture*, autumn 2006
- [3] Grahn P.: A planning tool for designing sustainable and healthy cities. The importance of experienced characteristics in urban green open spaces for people's health and well-being. *Green Urban Spaces*. Van Hall Larenstein, Velp, Holland 2005
- [4] Kastner J., Wallis B.: Land and environmental art. Phaidon, London 1998
- [5] Koster A.: Ecologisch groenbeheer. Schuyt & Co, Haarlem 2001
- [6] McHarg I.: An Ecological Method. w: Swaffield Simon (ed.), *Theory in Landscape Architecture, A Reader*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2002. na podstawie: McHarg Ian, *An Ecological Method for Landscape Architecture*. *Landscape Architecture* 57, No. 2, str.105–107, 1967
- [7] Słownik sztuki XX wieku. Arkady, Warszawa 1998
- [8] Treib M.: *Nature recalled. w: Recovering landscape*. Princeton Architectural Press, New York 1999